

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена аналізу системного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного та культурологічного наукових підходів для застосування їх у процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

Ключові слова: *підхід, системний підхід, особистісно зорієнтований підхід, діяльнісний підхід, культурологічний підхід, учитель технологій.*

Метою вищої педагогічної освіти є підготовка професійно компетентних і висококваліфікованих фахівців, тобто формування суб'єктів педагогічної діяльності, здатних професійно і творчо розв'язувати педагогічні задачі, усвідомлювати особистісну та суспільну значимість педагогічної діяльності, відповідальність за її результати.

Школі потрібні педагоги, які за своїми професійними й людськими якостями відповідають високим вимогам, що сьогодні висуває суспільство до системи виховання й освіти. Специфіка навчання майбутніх учителів технологій потребує об'єднання вмінь, навичок трудової діяльності з формуванням досить високого рівня освіченості, здатності розуміти художні цінності, формувати смаки, естетичні почуття. Їхня професійна підготовка має бути спрямована на підготовку підростаючого покоління до життя та співпраці в нових соціальних та економічних умовах. Відповідно, високий рівень вимог суспільства і розвитку педагогічної науки в наш час зумовлює необхідність вдосконалювати професійну підготовку вчителів технологій на основі наукових підходів.

Проблемам змісту та методики підготовки вчителів технологій присвячені дослідження науковців: П.Р. Атутова, П.Н. Андріанова, Ю.Ю. Белової, В.В. Борисова, В.М. Буринського, В.В. Васенка, Л.Г. Козачок, І.Є. Каньковського, М.С. Курача, Є.І. Мегема, Н.Ю. Лазаренко, В.М. Назаренка, Л.В. Оршанського, А.М. Плутка, Б.В. Прокоповича, В.В. Радула, Г.І. Разумної, Д.Ф. Рудика, В.В. Серикова, В.В. Солов'я, В.В. Стешенка, В.Б. Харламенко, М.О. Ховрича та інших.

Значні успіхи в розвитку освіти загалом та професійної підготовки зокрема за останні кілька десятиліть були досягнуті завдяки застосуванню таких наукових підходів, як-то: *системного* (П.Р. Атутов, С.Я. Батишев, С.У. Гончаренко, В.П. Ледньов, В.А. Семиченко, В.О. Якунін та ін.); *діяльнісного* (П.Я. Гальперін, І.А. Зимня, М.С. Каган, Б.Ф. Ломов, Н.Ф. Талізін, А.М. Леонтьєв); *особистісно зорієнтованого* (К.О. Абульханова-Славська, О.Г. Асмолов, І.Д. Бех, С.У. Гончаренко, В.В. Давидов, Д.М. Зембицький, В.О. Моляко, С.І. Подмазін, В.Т. Фоменко, Л.М. Фрідман, І.С. Якиманська); *культурологічного* (Ш.А. Амонашвілі, Н.І. Алексєєв, Є.В. Бондаревська, О.С. Газман, В.П. Зинченко, І.О. Зязюн, В.В. Краєвський, Л.А. Кондрацька, С.В. Кульневич, В.В. Серіков, О.Л. Шевнюк, Є.Н. Шиянов, І.С. Якиманська) та інших.

Метою даної статті є аналіз системного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного та культурологічного наукових підходів для застосування їх у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів.

Методологи називають підхід "дослідницькою стратегією". У ширшому розумінні, підхід – це

органічне поєднання теорії (або концептуальних поглядів) з методами, які в сукупності дають те або інше відображення реальності.

У Новітньому філософському словнику підхід розглядають як комплекс парадигматичних, синтагматичних і прагматичних структур і механізмів у пізнанні і практиці, що характеризує стратегії, що конкурують між собою (або що історично змінюють одна одну), і програми у філософії, науці, політиці або в організації життя і діяльності людей [3, с. 526].

О.М. Галус зазначає, що під підходом слід розуміти певний погляд на об'єкт, особливу процедуру побудови дослідницького циклу [1, с.13]. Це визначення ми будемо використовувати в дослідженні.

Відомо, що освітній процес – це цілісна педагогічна система, основу якої складають базові компоненти. Професійна підготовка майбутніх учителів технологій є аналогічною педагогічною системою з таким самим ланцюгом базових компонентів. Вона є складним процесом, результативність якого визначається *системним підходом* до його організації.

Структурні компоненти – це основні базові характеристики педагогічних систем, сукупність яких, власне, утворює ці системи та відрізняє від усіх інших (непедагогічних) систем [2, с. 159]. Приведення їх у відповідність до нових вимог науково-технічного прогресу і дозволяє розв'язати основні протиріччя освіти взагалі та професійної підготовки майбутніх учителів технологій зокрема. Н.В.Кузьміна виділяє їх на основі аналізу історії розвитку освіти в переломні епохи історії суспільства, аналізу нововведень у розвитку освіти видатними педагогами минулого та порівняльного дослідження діяльності педагогів сьогодення.

Отже, педагогічна система, на думку Н.В. Кузьміної, утворює п'ять структурних елементів: 1) цілі, заради яких вона створюється; 2) знання, які є засобом реалізації очікуваних цілей; 3) засоби комунікації, тобто засоби, методи, форми впливу на учнів (студентів), що забезпечують досягнення передбачуваних цілей; 4) учні (студенти), заради яких створюється педагогічна система, в особистісній і діяльній сферах яких повинні відбутися зміни за час виховання; 5) педагоги – основні носії знань про цілі, знання, засоби комунікації, учнів (студентів) і про себе, які володіють мистецтвом такої організації навчально-виховного процесу, творчим результатом якого є формування в особистості учня (студента) очікуваних якостей [2, с.159].

В.А. Козаков вважає, що "структура навчальної діяльності, як правило, уточнює структуру, властиву будь-якій діяльності. Системний підхід до організації діяльності дозволяє виокремити дві групи її структурних елементів: організаційну і соціально-психологічну". До організаційної структури входять наступні елементи: суб'єкт, процес, предмет, умови і продукт діяльності. Загальна соціально-психологічна структура, яка може застосовуватися до будь-якої діяльності, включає мету, мотив, засіб-спосіб, результат.

Проаналізуємо процеси створення педагогічних систем. Вони створюються за умов, коли: 1) виникає потреба суспільства у вихованні або навчанні, певній підготовці своїх членів різних вікових категорій; 2) у суспільстві накопичені певні знання, які повинні засвоїти ті чи інші групи людей; 3) знайдені засоби досягнення певних цілей, тобто повинні бути знайдені засоби, форми і методи педагогічної взаємодії; 4) наявний певний контингент людей, які мають потребу в підготовці, освіті або вихованні; 5) є педагоги, які відповідають цілям системи, володіють засобами комунікації, певними знаннями (в тому числі і психологічними) про об'єкт педагогічної взаємодії [2, с. 159].

Професійна підготовка майбутніх учителів технологій є складовою освітнього процесу вищих навчальних закладів, отже, вона складається з тих самих структурних компонентів, що запропонували Н.В. Кузьміна та В.А.Козаков по відношенню до навчального процесу й підпорядковується процесам створення педагогічних систем.

На основі узагальнення вищеописаних поглядів дослідників виділимо компоненти структури професійної підготовки майбутніх учителів технологій як системи: 1) мета (включає мотив, предмет, завдання); 2) засоби (включають способи, умови); 3) суб'єкти (студент, викладач); 4) процес; 5) продукт і результат.

Усі ці компоненти, на наш погляд, є необхідними і достатніми для функціонування педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів технологій. За умови виключення будь-якого з них системи немає.

Особистісно зорієнтована освіта – тип освітнього процесу, в якому особистості студента і викладача виступають як його суб'єкти. Навчання майбутніх учителів технологій у вищій школі треба розглядати як організацію творчої взаємодії викладача і студента, в якій переважають суб'єкт-суб'єктні відносини, як процес співучасті у творчій діяльності, активного пізнання, що надає йому особистісного характеру і визнає самоцінність усіх його учасників.

Професійна підготовка, що ґрунтується на активній позиції студента, дає змогу готувати його

до самостійної, якісної професійної діяльності з опорою на особисту ініціативу й власні сили, забезпечує йому свободу професійних дій і вчинків [5, с.14]. Освітній процес, в якому беруть участь майбутні учителі технологій, повинен будуватися на взаємозв'язку навчання й учіння, що забезпечить розвиток особистості студентів як індивідуальностей.

У процесі викладання будь-якого навчального предмету, передбаченого програмою підготовки майбутніх учителів технологій, з використанням цього наукового підходу, максимально враховуються національні, статтеві, вікові, індивідуально-психологічні, статусні особливості студентів. Цей облік здійснюється через зміст і форму самих навчальних завдань, через характер спілкування зі студентом. Адресовані студентові питання, зауваження, завдання стимулюють його особистісну, інтелектуальну активність, підтримують і направляють його навчальну діяльність без зайвої фіксації помилок, промахів, невдалих дій.

Діяльнісний підхід до професійної підготовки майбутніх учителів технологій орієнтує не тільки на засвоєння знань, але і на способи цього засвоєння, на зразки і способи мислення і діяльності, на розвиток пізнавальних сил і творчого потенціалу студента.

З практичною діяльністю, з виконанням роботи своїми руками безпосередньо пов'язана професія майбутніх учителів технологій. Тому категорію діяльності можна назвати однією з основних, у контексті якої фахівці даного профілю виступають як суб'єкти навчання.

Саме діяльність, зокрема навчальна, виступає чинником формування свідомості, розвитку рис особистості студентів, підготовки до виконання професійних обов'язків. Принцип "поза діяльністю немає розвитку" є визначальним у навчальному процесі вищої школи. Проте важливо, що вона має стимулювати у студента не тільки усвідомлення мети, змісту, а й вироблення ставлення до навчання, формування власного ставлення до навчального процесу у вищій школі, до професійної діяльності в майбутньому, є важливим стимулом формування стійких рис особистості як суб'єкта діяльності.

Для того, щоб студент став суб'єктом власної активної пізнавальної діяльності, необхідно, щоб освіта стала вільною, відкритою, постійно оновлювалась і сприяла самопізнанню, самовизначенню і самореалізації. З цієї точки зору підготовку майбутніх учителів технологій у вищих навчальних закладах важливо будувати на основі урахування провідного виду діяльності – роботи в школі. Від нього залежить і організація різноманітних завдань. Так майбутні вчителі технологій виступають в позиції суб'єктів пізнання, спілкування, праці, відносин, своєї творчості, розвитку.

Культурологічний підхід у сучасній педагогічній науці вважається методологічною основою освіти, орієнтованої на людину. Культура – це контекст, у якому відбувається становлення особистості, та, власне, існують усі суспільні явища. Освіта виконує фундаментальну місію – це введення особистості до світу культури на різних етапах її життя. Зміст освіти – це не самі по собі знання, вміння, навички, а спрямованість їх на вирощування культури особистості.

Як зазначає І.І. Костікова, педагогічна освіта розбудовується саме на засадах культурологічної освітньої парадигми. Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів технологій реалізується завдяки спрямованості на розвиток у студентів здатності до цілісного бачення й сприйняття наявної загальнолюдської, національної, педагогічної культури. Людина розвивається шляхом освоєння нею культури як системи цінностей, одночасно стає творцем нових елементів культури.

Виходячи із суті цього підходу, навіть засвоєння технічних навичок повинне організовуватися як органічна частина процесу осмислення реальних об'єктів, своїх дій і себе. Тобто культурологічний підхід конкретно реалізується в антропоцентричному цілепокладанні, особистісно значущій мотивації, ціннісному ставленні до себе і в конкретному виді діяльності як досягненні культури і засобу самовдосконалення, а також у стимулюванні прагнення до інтеріоризації здобутих знань, включенню їх у свій структурний особистісний план [4, с. 214].

Використання культурологічного підходу в підготовці майбутніх учителів технологій передбачає створення можливості для опанування студентами своєї культурної спадщини, виховання поваги до традицій і звичаїв свого народу та інших народів, які проживають на території України, усвідомлення і повагу їх унікальності; відбиття в змісті освіти перспектив розвитку інтегративних процесів, що відбуваються в суспільстві, оволодіння різноманітними техніками декоративно-ужиткового мистецтва України, створення витворів художньої культури, виявлення своєї індивідуальності, здатності до культурного саморозвитку й самовизначення у світі культурних цінностей.

У сучасному світі, коли промисловий техносвіт проникає в побут і в інші сфери людської діяльності, перебудовує їх відповідно до властивих форм буття, роль вчителів технологій як носіїв культурної спадщини зростає, оскільки саме вони безпосередньо формують в учнів основної школи естетичні смаки, художній світогляд, передають школярам знання і формують уміння з виготовлення сучасних, корисних і красивих речей для оздоблення оселі, одягу тощо.

Таким чином, в умовах сьогодення освіта постає як сфера системної підготовки людини до дорослого життя. Тому зростає актуальність розробки системного підходу до процесів, які проходять у вищій школі при підготовці фахівців. Не менш важливими є особистісно зорієнтований і діяльнісний підходи до навчання майбутніх учителів технологій, які забезпечують умови для самореалізації, самовиховання і самоствердження особистості майбутнього педагога, а процесу навчання надають індивідуально орієнтованого характеру. Це дає можливість впроваджувати заходи, що сприяють саморозвитку, духовному, моральному й інтелектуальному збагаченню особистості студентів. Слід враховувати й те, що освіта виступає засобом передачі і розвитку культури народу. А культура є надійним джерелом інформаційного забезпечення життєдіяльності суспільства, передаючи не лише набутий досвід, а й можливість вибору програм культурної діяльності.

Виходячи з аналізу розглянутих праць науковців, ми вважаємо важливим і необхідним здійснювати професійну підготовку майбутніх учителів технологій на базі системного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного і культурологічного підходів. У подальшому доцільним є поглиблене вивчення кожного з перерахованих наукових підходів і розробка на їх основі конкретних методик для підготовки майбутніх учителів технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Галус О.М.* Наукові підходи щодо професійної підготовки майбутніх педагогів у ступеневому вищому навчальному закладі / О.М. Галус // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Серія: педагогічні та психологічні науки. – 2010. – № 54. – С. 13-17.

2. *Москвіна Т.П.* Розробка методичної системи підготовки студентів педагогічних факультетів до виховання учнів / Т.П. Москвіна // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – № 5. – С. 59-161.

3. Новейший философский словарь / [Сост. А.А. Грицанов]. — Минск. : Изд. В.М. Скакун, 1998. – 896 с.

4. *Саєнко Н.В.* Культурологічний підхід до формування загальнокультурної компетентності майбутнього фахівця / Н.В. Саєнко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 5. – С. 214-218.

5. *Якиманская И.С.* Личностно-ориентированное обучение в современной школе / Ираида

Сергеевна Якиманская. – М. : Сентябрь, 1996. – 96 с.

Подано до редакції 27.06.11
